

Danuta Okoń

(University of Szczecin, Poland)
<https://orcid.org/0000-0003-1173-7043>
 e-mail: danuta.okon@usz.edu.pl

Gentes senatoriae Imperii Romani – Annii Italici Honorati

Gentes senatoriae Imperii Romani – Annii Italici Honorati

ABSTRACT

The purpose of this article is to present the history of the senatorial family of *Annii Italici Honorati* and its representatives: L. Annius Italicus Honoratus (father), L. Annius Italicus (Gavidius) [Torqu?]atus (son), Annius Honoratus (son), Annia Italica (daughter), L. Annius Italicus Rutilianus (grandson). The key figures were *homo novus* L. Annius Italicus Honoratus and *patricius* L. Annius Italicus (Gavidius) [Torqu?]atus. Within two generations, the gens had achieved patrician status. The turning point in the family's path to the political elite came in the year 238 (the Year of the Six Emperors). At that time, Annius Italicus Gavidius Torquatus was appointed quaestor on the recommendation of the emperor (*candidatus Augusti*), and his father and father-in-law took an active part in the work of the college *XX viri rei publicae curandae*.

The promotion of the *Annii Italici Honorati* was not, however, solely the result of individual merit – affinities with influential *gentes* also played an important role. The

PUBLICATION INFO				
			 e-ISSN: 2449-8467 ISSN: 2082-6060	
THE AUTHOR'S ADDRESS: Danuta Okoń, the Historical Institute of the University of Szczecin, 71-79 Krakowska Street, Szczecin 71-017, Poland				
SOURCE OF FUNDING: Statutory Research of the Historical Institute of the University of Szczecin				
SUBMITTED: 2025.03.03		ACCEPTED: 2025.07.31		PUBLISHED ONLINE: 2025.10.31
WEBSITE OF THE JOURNAL: https://journals.umcs.pl/rh			EDITORIAL COMMITTEE e-mail: reshistorica@umcs.pl	
 DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS			 EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES	

Annii were supported by the *Bellicii*, the *Claudii Attici* and the *Rutilii Crispini*, confirming the importance of family alliances in the political life of the Roman Empire.

Key words: *Imperium Romanum*, *gentes senatoriae*, *Annii Italici Honorati*

STRESZCZENIE

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie historii senatorskiego rodu *Annii Italici Honorati* i jego przedstawicieli: L. Annius Italicus Honoratus (ojciec), L. Annius Italicus (Gavidius) [Torqu?]atus (syn), Annius Honoratus (syn), Annia Italica (cóрка), L. Annius Italicus Rutilianus (wnuk). Kluczowymi postaciami byli *homo novus* L. Annius Italicus Honoratus i *patricius* L. Annius Italicus (Gavidius) [Torqu?]atus. W ciągu dwóch pokoleń *gens* uzyskała status patrycjuszowski. Przełomowym momentem w drodze rodu do elity politycznej były wydarzenia roku 238 (rok sześciu cesarzy). Wówczas Annius Italicus Gavidius Torquatus został mianowany kwestorem z rekomendacji cesarskiej (*candidatus Augusti*), a jego ojciec oraz teść wzięli aktywny udział w pracach kolegium *XX viri rei publicae curandae*. Awans *Annii Italici Honorati* nie był jednak wyłącznie efektem zasług indywidualnych – istotną rolę odegrały także powinowactwa z wpływowymi *gentes*. Anniuszy wspierali *Bellicii*, *Claudii Attici* oraz *Rutilii Crispini*, co potwierdza znaczenie aliansów rodowych w życiu politycznym *Imperium Romanum*.

Słowa kluczowe: *Imperium Romanum*, *gentes senatoriae*, *Annii Italici Honorati*

Senatorska *gens Annii Italici Honorati* znana jest z dziewięciu¹ inskrypcji pochodzących z III w. n.e. Dzięki nim poznajemy trzy pokolenia rodu i pięcioro jego przedstawicieli: L. Annius Italicus Honoratus (ojciec), L. Annius Italicus (Gavidius) [Torqu?]atus (syn), Annius Honoratus (syn), Annia Italica (cóрка), L. Annius Italicus Rutilianus (wnuk)². Poprzez ana-

¹ *Corpus Inscriptionum Latinarum* [dalej: CIL] III 1071 = *Inscriptiones Daciae Romanae* [dalej: IDR] 3, 5, 195 (Dacja); CIL III 1072 = IDR 3, 5, 365 (Dacja); CIL III 6154 = H. Des-sau, *Inscriptiones Latinae selectae* (1892–1916) [dalej: ILS] 1174 = *Inscriptiones Scythiae Minoris Graecae et Latinae* 2, 93 (Mezja Dolna); CIL III 6224 = CIL III 7591 = ILS 2295 = L'Année épigraphique [dalej: AE] 1896, 7 = AE 1966, 355 = B. Gerov, *Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae* [dalej: ILBulg] 282 (Mezja Dolna); AE 2012, 1269 (Mezja Dolna); CIL XV 7387 (Rzym); CIL VI 31685 + 32558 b = AE 1994, 195 = 41217 (Rzym); CIL VI 32558 (Rzym); CIL XI 5808 (Iguvium). Wszystkie inskrypcje pochodzą z łacińskojęzycznej części *Imperium* i związane są z posiadłościami rodu w Italii lub z regionami, w których L. Annius Italicus Honoratus pełnił funkcje (dowództwo legionu w Dacji, namiestnictwo prowincji Mezja Dolna).

² Do tej pory nikt nie zajmował się kompleksowo analizą rodu *Annii Italici Honorati*, choć poszczególni jego członkowie są często wymieniani w literaturze przedmiotu:

¹ L. Annius Italicus Honoratus: *Prosopographia Imperii Romani* (1933–2015) [dalej: PIR²] A 659; G. Barbieri, *L'albo senatorio da Settimio Severo a Carino* (193–285), Roma 1952, nr 30, 935, 1806; M. Corbier, *L'aerarium Saturni et l'aerarium militare. Administration et prosopographie sénatoriale*, Paris–Roma 1974, s. 448 nn., nr 32; K. Dietz, *Senatus contra principem. Untersuchungen zur senatorischen Opposition gegen Kaiser Maximinus Thrax*, München 1980, s. 55;

lizę ich *cursus* możemy prześledzić mechanizmy spektakularnego awansu senatorskiego – od *homines novi* do patrycjuszy. W niniejszym artykule postaram się wyjaśnić ten proces poprzez zestawienie znanych nam urzędów dwóch kluczowych postaci rodu: L. Anniusa Italicusa Honoratusa oraz L. Anniusa Italicusa (Gavidiusa) [Torqu?]atusa. Dzięki precyzyjnemu datowaniu ich kariery oraz znajomości wydarzeń epoki możliwe będzie określenie okoliczności tego awansu. Na zakończenie artykułu przedstawię stemmę rodową *Annii Italici Honorati* z uwzględnieniem hipotez odnoszących się do ich identyfikacji i powiązań rodowych.

Pierwszym senatorem w rodzinie był L. Annius Italicus Honoratus. Według powszechnej opinii, ukształtowanej przez E. Groaga i A. Steina, jego ojcem był pochodzący z Italii³ ekwita – Annius Honoratus⁴. Poświad-

F. Jacques, *Les curateurs des cités dans l'Occident romain de Trajan à Gallien. Études prosopographiques*, Paris 1983, s. 124 nota nr 4; P. Lambrechts, *La composition du sénat romain de Septime Sévère à Dioclétien (193–284)*, Budapest 1937, nr 23 i 475; P.M.M. Leunissen, *Konsuln und Konsulare in der Zeit von Commodus bis Severus Alexander (180–235 n. Chr.)*, Prosopographische Untersuchungen zur senatorischen Elite im römischen Kaiserreich, Amsterdam 1989, s. 48, 50, 98, 177 n., 253, 314 n., 323 n., 328, 331, 343, 359 n., 384; D. Okoń, *Album senatorum*, t. 1, *Senatores ab Septimii Severi aetate usque ad Alexandrum Severum (193–235 AD)*, Szczecin 2017, nr 65; I. Piso, *Fasti provinciae Daciae I*, Bonn 1993, s. 253–257, nr 62; J. Rüpke, *Fasti Sacerdotum: A Prosopography of Pagan, Jewish, and Christian Religious Officials in the City of Rome, 300 BC to AD 499*, München 2005, s. 426 i nn., s. 758, nr 612.

² L. Annius Italicus (Gavidius) [Torqu?]atus: PIR² A 657 i 658; G. Alföldy ad CIL VI 41217; G. Barbieri, *op. cit.*, nr 934 i 936, K. Dietz, *op. cit.*, s. 55; P.M.M. Leunissen, *op. cit.*, s. 36; D. Okoń, *Album*, nr 64 i 66; I. Piso, *op. cit.*, s. 256; J. Rüpke, *op. cit.*, s. 443–460, s. 758 nr 611.

³ Annius Honoratus: PIR² A 655, G. Barbieri, *op. cit.*, nr 933 i 1804; K. Dietz, *op. cit.*, s. 55; D. Okoń, *Album*, nr 63; I. Piso, *op. cit.*, s. 256.

⁴ Annia Italica: PIR² A 717; I. Piso, *op. cit.*, s. 256; A. Illuminati, *Septimii Agathonici ed Annii Italici. Forse un legame tra una famiglia equestre ed una senatoria del III secolo d.C.*, „Eos” 1993, 81, s. 231–248.

⁵ L. Annius Italicus Rutilianus: PIR² A 660; G. Alföldy ad CIL VI 41217; I. Piso, *op. cit.*, s. 257. Najbogatszą literaturę ma L. Annius Italicus Honoratus, ze względu na licznie sprawowane urzędy.

³ Rodzina Anniusów miała posiadłości w Umbrii (Iguvium, Hispellum), a także dom w Rzymie na wzgórzu Caelius. Posiadłości w Umbrii należały do *tribus* Clustumina, natomiast *Annii Honorati* mają poświadczoną przynależność do *tribus* Quirina. Początki rodu związane więc były z innym rejonem, z którego *gens* przeniosła się do Umbrii. Możliwe, że była to Afryka, w której licznie reprezentowani byli obywatele *tribus* Quirina i inni *Annii Honorati* (patrz np.: CIL VIII 2551 = CIL VIII 18046 = ILS 2397; CIL VIII 2564 = CIL VIII 18052 = ILS 470 = AE 1978, 889).

⁴ E. Groag, PIR² A nr 656; A. Stein, *Der römische Ritterstand*, München 1927, s. 343. W nowszej literaturze przedmiotu wersję tę podtrzymali: G. Barbieri, *op. cit.*, s. 538;

czony został w napisie z Soady w Arabii (IGR III 1280) jako prefekt ali⁵. Poza urzędem prefekta jego kariera jest nam nieznana. Jednak fakt, że *cursus honorum* jego syna L. Anniusa Italicusa Honoratusa rozpoczyna się od urzędów senatorskich, oznacza, iż na *adlectio in amplissimum ordinem* zapracował ojciec swą służbą publiczną. Rodzina musiała już wówczas osiągnąć pułap dochodów zapewniający jej przedstawicielowi spełnienie wymogów cenzusu senatorskiego.

Kariera L. Anniusa Italicusa Honoratusa znana jest w całości z inskrypcji z Tomi (Mezja Dolna): CIL III 6154 = ILS 1174 = *Inscriptiones Scythiae Minoris Graecae et Latinae* (1980–) (IScM) 2, 93, dedykowanej mu jako legatowi prowincji przez wdzięcznego klienta Flawiusa Severianusa dekuriona *alae I Atectorum Severianae*. Przedstawiała się ona następująco:

Quattuorvir vir viarum curandarum, sevir turmae equitum, quaestor provinciae Achaiae, tribunus plebis, praetor, curator viae Lavicanae (!) et Latinae veteris, iuridicus per Flaminiam et Umbriam, legatus Augusti legionis XIII geminae Antoniniana, praefectus aerarii militaris, sodalis Hadrianalis, curator Neapolitanorum et Atellanorum, consul, curator operum publicorum, legatus Augusti pro praetore provinciae Moesiae inferioris⁶.

Na podstawie powyższej kariery można poczynić kilka uwag. Urzędy przedsenatorskie (*quattuorvir*, *sevir*), jak i magistratury (*quaestor*, *tribunus plebis*, *praetor*) miały charakter standardowy. Zauważalne jest, że Honoratus nie uzyskał *commendatio Augusti*, czyli cesarskiego poparcia, przy obejmowaniu wspomnianych magistratur. Etap pretorski jego kariery był zróżnicowany: kuratury dróg i miast, jurydykat, dowództwo legionu i nadzór nad skarbem wojskowym stanowią pełen przekrój opcji

P.M.M. Leunissen, *op. cit.*, s. 359; M. Corbier, *op. cit.*, s. 448 nn. nr 32; F. Jacques, *op. cit.*, s. 124 nota nr 4; P. Lambrechts, *op. cit.*, nr 23; I. Piso, *op. cit.*, s. 253 i nn.

⁵ Inskrypcja wymienia tylko tę jedną funkcję. Według mnie była to prefektura standardowego skrzydła jazdy (*tertia militia*), gdyż sprawowanie dowództwa skrzydła tysięcowskiego byłoby podkreślone w inskrypcji.

⁶ Inne inskrypcje potwierdzają dodatkowo poszczególne funkcje Honoratusa: CIL III 1071 = IDR 3, 5, 195 (napis dedykowany Iovi o.m., Iunoni reginae, Minervae przez Honoratusa jako legata legionu XIII); CIL III 1072 = IDR 3, 5, 365 (napis dedykowany Victoriae Antonini Augusti przez Honoratusa jako legata legionu XIII); CIL III 6224 = CIL III 7591 = ILS 2295 = AE 1896, 7 = AE 1966, 355 = ILBulg 282 (napis dedykowany *dis militaribus*, Genio, Virtuti, Aquilae sanc. signisque leg. I Ital. Severianae za legacji Honoratusa w Mezji Dolnej), AE 2012, 1269 (fragment napisu z Mezji Dolnej dedykowanego za jego legacji), CIL XV 7387 (*fistula plumbea* z *nomen* Annii Italicus Honoratus c.v., potwierdzająca jego przynależność do stanu senatorskiego).

administracyjnych niewątpliwie dostarczających wszechstronnej wiedzy i umiejętności. *Cursus* dopełniał urząd religijny – *sodalis Hadrianalis*, który nie przynależał jednak do grupy prestiżowych kolegów sakralnych. Warto też zauważyć, że poza dowództwem legionu XIII (Dacja) wszystkie pozostałe urzędy były ulokowane w Italii.

Konsulat dodatkowy Honoratus uzyskał dopiero po pięciu urządach rangi pretorskiej⁷. Po konsulacie powierzono mu kuratelę robót publicznych i namiestnictwo prowincji. Warto podkreślić, że żaden z pełnionych przez Honoratusa urzędów nie był przyznawany przez senat (w którym jako nowy senator nie miał odpowiednich wpływów), lecz jedynie przez cesarza. Była więc to kariera typowa dla *homines novi*.

W *cursus honorum* Honoratusa możemy datować dwie funkcje: legata legionu XIII w Dacji i legata Mezji Dolnej.

Funkcję legata legionu potwierdzają, oprócz inskrypcji z Tomi, dwie bliźniacze w treści podstawowej inskrypcje z Apulum (Dacja): CIL III 1071 = IDR 3, 5, 195; CIL III 1072 = IDR 3, 5, 365⁸. Pierwsza z nich została dedykowana trójcy bogów kapitołińskich, druga natomiast „*Victoriae Antonini Augusti*”. Kwestią kluczową jest datacja obu inskrypcji. Inskrypcja honorująca „zwycięstwo Antonina Augusta” w mojej ocenie odnosi się do zwycięstwa Karakalli nad Karpami, germańskim ludem zadunajskim, atakującym w 214 r. prowincję Dację⁹. Warto nadmienić, że przez następne lata Karpowie nie najeżdżali terenów Imperium Romanum. Honoratus zapewne brał udział w kampanii, co tłumaczy dedykację inskrypcji. Obie wspominają, oprócz dowództwa legionu, prefekturę skarbu i członkostwo w kolegium czcicieli boskiego Hadriana. Wynika z tego, iż napisy zostały wystawione pod koniec dowództwa Honoratusa w Apulum (215 r.?) i wymieniają urzędy, które czekały już na niego w Rzymie, po

⁷ Było to typowe dla *homines novi*. Osiągali oni konsulat z reguły po 5 i więcej urządach rangi pretorskiej. Członkowie *gentes senatoriae* otrzymywali ten urząd po 2–4 urządach rangi pretorskiej, a patrycjusze po jednym lub bez żadnego (bezpośrednio po preturze). Warto wspomnieć, że konsulat osiągało ok. 25% senatorów.

⁸ Obie zostały ostatnio przeanalizowane pod kątem struktury formalnej przez M. Hainzmanna, *Kollektive Weihungen von Legionslegaten der Legio XIII Gemina*, w: *ANTIQUITAS AETERNA. Classical Studies dedicated to Leszek Mrozewicz on his 70th Birthday*, red. K. Balbuza et al., Wiesbaden 2021, s. 111–117. Autor datuje te inskrypcje na 215–217 r., podobnie, jak I. Piso (patrz następny przypis).

⁹ Według I. Piso, *op. cit.*, s. 253–257 dedykacja „*Victoriae Antonini Augusti*” odnosiła się do sukcesów Karakalli w wyprawie partyjskiej, w związku z czym pobyt Honoratusa w Dacji datuje na lata 215–217. Nie przekonuje mnie taka interpretacja, gdyż o wiele bardziej prawdopodobne jest, że legat legionu stacjonującego w Dacji honorował zwycięstwo, które cesarz odniósł na tych terenach. Wymaga to przesunięcia datacji dowództwa Honoratusa na 213–215 r. (patrz tabela).

powrocie z Dacji. Dzięki tym inskrypcjom otrzymujemy też informacje o jego rodzinie, czyli żonie – Gavidii Torquacie i dzieciach – Anniusach: Italicusie, Honoratusie, Italice. *Nomina* dzieci podano w formie skrótowej, co wynikało ewidentnie z ich małoletniości oraz z praktyki epigraficznej, która dopuszczała takie zapisy.

Funkcję namiestnika Mezji Dolnej potwierdzają trzy inskrypcje: CIL III 6154 = ILS 1174 = IScM 2, 93; CIL III 6224 = CIL III 7591 = ILS 2295 = AE 1896, 7 = AE 1966, 355 = ILBulg 282; AE 2012, 1269. Pierwsza z nich to wspomniana już powyżej inskrypcja z Tomi. Druga – dedykowana bóstwom wojskowym i legionowym wystawiona została przez primipilara M. Aureliusza Iustusa. Inskrypcja ta potwierdza urzędowanie Honoratusa w Mezji Dolnej w dniu 20 września 224 r. Trzecia inskrypcja jest mocno uszkodzona i poświadcza urzędowanie w Mezji Dolnej legata L. A[...], którego utożsamia się z L. Anniusem Italicusem Honoratusem.

Podsumowując, cała znana nam kariera Honoratusa, w tym obie legacje: legionu (?213–?215) i prowincji (?222–224)¹⁰ przypadają na okres rządów Sewerów. Po 224 r. nie mamy informacji o żadnych jego urzędach, co nie oznacza, że nie udzielał się dalej w senacie lub w rodzinnym regionie (Umbrii).

Jego starszy syn Annii Italicus utożsamiany jest z L. Anniusem Italicusem (Gavidiussem) [Torqu?]atusem¹¹. W inskrypcjach z Apulum występuje pod skróconym imieniem, jako pierwszy z dwóch synów Honoratusa. Karierę Torquatusa znamy z dwóch uszkodzonych inskrypcji z Rzymu (CIL VI 31685 + 32558 = AE 1994, 195 = 41217; CIL VI 31815 = AE 1994, 196). Pierwsza z nich, dedykowana przez Crispinusa, zarządzę dóbr *Annii Italici Honorati* w Hispellum, wymienia cały *cursus* Torquatusa do konsulatu włącznie. Druga, dedykowana przez [...Ital]icusa Agath[on]icus]a jest mocno uszkodzona i potwierdza tylko niektóre urzędy¹².

¹⁰ Zakładając, że rządził prowincją dwa lata i zaczynając liczyć chronologię od pobytu Honoratusa w Dacji, otrzymujemy wskazaną datację legacji Mezji Dolnej (patrz tabela).

¹¹ Czasami *cognomen* [...]atus odczytywane jest jako [Honor]atus, co jest o tyle nielogiczne, że przydomek Honoratus nosił jego brat. Według mnie pełne *nomen* brzmiało: L. Annii Italicus Gavidius Torquatus i wskazywało na ród matki Gavidii Torquaty. Tę opcję przyjął J. Rüpke, *op. cit.*, s. 758 nr 611.

¹² Napis z uzupełnionymi lukami przedstawia się następująco: [leg(ato) Aug(usti) pr(o) p]r(aetore) [prov(inciae) praet(ori) k(andidato) \ quaest(ori) k(andidato) sevir(o)] equitum [Romanor(um) \ turm(ae) ? X vir(o)] stlitibus i[udicandis \ ? Ital]icus Agath[on]icus \ [-] patria[-]. W inskrypcji widoczne są: w pierwszej linii „r”, w drugiej „equitum”, w trzeciej „stlitibus i”, w czwartej „icus Agath”, w piątej bardzo niewyraźne „patria”. Napis potwierdza więc urzędy sevira i X vira stlitibus iudicandis. O wystawcy inskrypcji patrz dalej.

Cursus Torquatusa przedstawia się następująco: „X vir stlitibus iudicandis, sevīr turmarum equestrium ducendarum, quaestor kandidatus, kandidatus [tribunus plebis?/ praetor?]¹³, consul suffectus, XV vir sacris faciundis”.

Warto zauważyć, że urzędy przedsenatorskie (X vir, sevīr) były standardowe, a *cursus* na tym etapie przypominał *cursus* ojca. Jednak do dwóch magistratur Torquatus był kandydatem cesarza (do kwestury i trybunatu lub kwestury i pretury w zależności od interpretacji lakuny), a pełniony przez niego urząd religijny (XV vir sacris faciundis) należał do grupy czterech najważniejszych kolegów sakralnych Rzymu. Po otrzymaniu konsulatu dodatkowego nie uzyskał już (o ile nam wiadomo) żadnych funkcji administracyjnych. Była to więc typowa kariera patrycjuszowska pozwalająca osiągnąć konsulat bez żadnych urzędów rangi pretorskiej i równocześnie uniemożliwiająca dalsze awanse ze względu na niewystarczające doświadczenie administracyjne.

Jest wyraźnie widoczne, że pomiędzy karierą przedsenatorską a senatorską (magistratury) w *cursus* Torquatusa nastąpiła diametralna zmiana. Nie była ona jego zasługą, gdyż jako młody człowiek nie miał odpowiednich wpływów, lecz zapewne jego krewnych i powinowatych. To pozwala założyć, że doszło do wzmocnienia pozycji *gens Annii Italici Honorati*, która za Sewerów była nowym rodem senatorskim. Konieczne jest więc ustalenie, kiedy Torquatus sprawował kwesturę i inne magistratury, by określić, jakie czynniki zewnętrzne mogły wpłynąć na wspomniany przełom. Kluczowe są przywoływane już inskrypcje z Apulum (215 r.), w których jako dziecko został wymieniony razem z rodzicami i rodzeństwem. Zakładając wstępnie, że miał od roku do 10 lat¹⁴, to urodziłby się ok. 205–214 r. Kwesturę osiągnąłby w latach 230–239, trybunat 232–241, preturę 235–244¹⁵. Z chronologią niską (magistratury za Aleksandra Sewera) nie zgadza się jednak to, co wiemy o sytuacji rodu za rządów tego princepsa. Cesarz nie forsował awansu *Annia Italici Honorati*, trudno też wyjaśnić podwójne *commendatio Augusti* Torquatusa. Dlatego zakładam,

¹³ Luka w inskrypcji pozwala w nią wstawić słowa [trib(uni) pl(ebis), praet(ori)] lub [praet(ori) tutelario]. To sprawia, że nie wiemy, czy Torquatus był trybunem ludowym, czy też nie. Tak więc nie możemy bezsprzecznie ustalić, czy na etapie magistratur miał już status patrycjuszowski. Kariera po preturze, a raczej jej brak wskazują, że wówczas był już patrycjuszem.

¹⁴ Powyżej tego wieku byłby tytułowany *clarissimus iuuenis*, a powyżej 14. roku życia *clarissimus vir*.

¹⁵ Według rzymskich zasad kwesturę można było objąć w wieku 25 lat, trybunat/edylat w wieku 27, preturę w wieku 30 lat. Konsulat nie miał ściśle wyznaczonych granic wiekowych, jednak najwcześniej można go było objąć w 32–33 roku życia.

że za Aleksandra Sewera sprawował jedynie funkcje X vira i sevira (analogicznie do kariery ojca).

Jego desygnacja na kwestora (z *commendatio Augusti*) musiała więc przypaść po śmierci Aleksandra Sewera (235 r.) na lata 236–239, a z tego przedziału najbardziej prawdopodobny wydaje się rok sześciu cesarzy – 238. Burzliwe czasy i częste zmiany władców sprzyjały rotacjom w elitach władzy, które Anniusze mogli wykorzystać. Wszystkie magistratury Torquatusa przypadałyby więc na czasy XX virów oraz Gordiana III, a konsulat na panowanie Filipa Araba. Z tego wynika, że Torquatus urodził się w 213 r., a inskrypcje wymieniają go jako dwulatka. Jego młodszy brat – Honoratus – miał zapewne rok, a siostra wspomniana na końcu mogła być starsza od obu braci.

Tabela 1. Datacja karier ojca i syna (propozycja)

L. Annius Italicus Honoratus (<i>homo novus</i>)	L. Annius Italicus (Gavidius) [Torqu?]atus (<i>patricius</i>)
III vir viarum curandarum	X vir stlitibus iudicandis
sevir turmae equitum	sevir turmarum equestrium ducendarum
quaestor provinciae Achaiae ?204	quaestor kandidatus ?238
tribunus plebis ?206	tribunus plebis ??240
praetor ?209	praetor kandidatus ?243
curator viae Lavicanae et Latinae veteris ?210/?211	–
iuridicus per Flaminiam et Umbriam ?212	–
legatus Augusti legionis XIII geminae Antoniniana ?213–?215	–
praefectus aerarii militaris ?215/?217	–
curator Neapolitanorum et Atellanorum ?217/?218	–
consul suffectus ?219/?220	consul suffectus ?245 lub ?246
curator operum publicorum ?220/?222	–
legatus Augusti pro praetore provinciae Moesiae inferioris ?222–224	–

Zaprezentowane *cursus honorum* wraz z datacją wskazują ramy czasowe awansów, jednak nie pozwalają określić przyczyn patrycjuszowskiej kariery Torquatusa.

Warto zaproponować kilka możliwych opcji:

1. Funkcja L. Anniusa Italicusa Honoratusa.

W 238 r. senat powołał kolegium XX viri reipublicae curandae do obrony Italii przed Maksyminem Trakiem. Kolegium to składało się (w znanym

nam kształcie) w ponad połowie z Italików oraz *homines novi*¹⁶. Wszyscy byli doświadczonymi politykami i administratorami. Honoratus dzięki bogatej karierze był taką osobą i, co ważne, miał kompetencje wojskowe, mógł więc zostać powołany do tego gremium¹⁷.

Utwierdza mnie w tej hipotezie spektakularny awans jego syna, który byłby efektem funkcji ojca. W szerszej perspektywie czasowej ród przeszedł błyskotliwą transformację – od dziadka ekwity po wnuka patrycjusza.

2. Powiązania rodzinne matki Gavidii Torquaty.

Rzadko spotykane *nomina* Gavidii Torquaty pozwalają zakładać jej powiązania z rodem *Bellicii*, funkcjonującym już w początkach Pryncypatu. Kwesor cesarza Claudiusa P. Tebanus P.f. Quir. Gavidius Latianus był krewnym (wujem) C. Belliciusa Natalisa Tebanianusa (cos. suff. 87) ożenionego z Arrią Calpurnią z rodu *Nonii Torquati*. W ten sposób w późniejszych pokoleniach wśród *Bellicii* pojawiły się *nomina* Gavidius i Torquatus. Trzeba też zauważyć możliwe powinowactwo z rodem *Claudii Attici* – córka słynnego Claudiusa Herodesa Atticusa (cos. ord. 143 r.) nosiła *nomina* Marcia Annia Claudia Alcia Athenais Gavidia Latianus, a jego syn (cos. ord. 185 r.) M. Atilius Metilius Bradua Caucidus Regillus Claudius Atticus Vibullius Pollio Gavidius Latianus Atrius Bassus.

To pozwala zakładać, że Gavidia Torquata prawdopodobnie wywodziła się z rodu *Bellicii* i była spowinowacą z *Claudii Attici*¹⁸. Te wpływowe *gentes* mogły zapewnić Torquatusowi odpowiednią protekcję.

3. Małżeństwo z Rutilią Crispiną.

Kariere Torquatusa mogło wspomóc odpowiednie małżeństwo. Jego żona nie występuje w żadnej inskrypcji, ale dzięki *nomen* ich wcześniej zmarłego syna – L. Annius Italicus Rutilianus¹⁹ – możemy założyć, że poślubił kobietę o *nomen* Rutilia (lub Rutiliana). Zidentyfikowanie jej rodziny jest trudne, gdyż za Sewerów funkcjonowało kilka rodów o tym *nomen*: *Rutilii Pudentes Crispini*, *Messalli Rutiliani*, *Lusii Laberii Rutiliani*.

¹⁶ Znamy 7 z 20 *vigintivirów*: L. Caesonius Lucillus Macer Rufinianus (patrycjusz, Italik), L. Valerius Claudius Acilius Priscilianus Maximus (patrycjusz, Italik), D. Caelius Calvinus Balbinus (patrycjusz z Hiszpanii), Tullius Menophilus (*homo novus* ze Wschodu), Rutilius Pudens Crispinus (*homo novus*, Italik), M. Cn. Licinius Rufinus (*homo novus* z Lidii), M. Clodius Pupienus Maximus (*homo novus*, Italik). Patrz: N. Hächler, *The XXviri ex senatus consulto rei publicae curandae* of 238. A note on senatorial resistance against a tyrannical hostis publicus that recalls Rome's Republican constitution, „Klio” 2023, 105, 2, s. 646–666.

¹⁷ Według moich wyliczeń miałby wówczas ok. 60 lat.

¹⁸ Taką sugestię wysunął C. Settiani, *Continuité gentile et continuité familiale dans les familles sénatoriales romaines à l'époque impériale. Mythe et réalité*, Oxford 2000, s. 246.

¹⁹ CIL XI 5808. Inskrypcję nagrobną wystawił „Italicus pater”.

Przedstawiciel pierwszego z nich Rutilius Pudens Crispinus był jednym z XX virów²⁰.

Analiza chronologii *cursus* Torquatusa wskazuje, że prawdopodobne jest jego małżeństwo z jego córką Rutilią Crispiną. Dodatkowym argumentem (oprócz *nomen* syna) przemawiającym za tą hipotezą jest osoba Crispinusa, *actora* zarządzającego dobrami rodziny *Annii Italici Honorati* w Hispellum. To on wystawił napis ku czci Torquatusa wyliczający jego *cursus honorum* do konsulatu włącznie²¹. *Nomen* dedykanta wskazuje, że mógł być wyzwoleniec Rutilii Crispiny²².

Przy przyjęciu wspomnianej identyfikacji możemy założyć, że Torquatus ożenił się przed kwesturą i miał wsparcie wpływowego teścia, który jeszcze wiele lat po 238 r. pozostawał w służbie publicznej.

Wszystkie przedstawione hipotezy uważam za prawdopodobne, a awans Torquatusa mógł wynikać z kilku czynników równocześnie.

O bracie Torquatusa – Anniusie Honoratusie – brakuje nam informacji, choć trzeba nadmienić, że K. Dietz zasugerował jego utożsamienie z konsulem zwyczajnym 243 r. L. Anniusem Arrianusem, zakładając, że jego pełne *nomen* brzmiało L. Annius Honoratus Arrianus. Data konsulatu wskazuje, że Arrianus musiałby się urodzić ok. 210 r., a więc zostałby uhonorowany wraz z rodziną w inskrypcjach z Apulum w wieku pięciu lat. Jednak moje wyliczenia wskazują, że Annius Honoratus urodził się ok. 214 r. i nie mógł być konsulem zwyczajnym w 243 r. (29. r.ż.), czyli wcześniej od starszego brata, konsula dodatkowego w 245 lub 246 r.²³

O losach ich siostry – Annii Italici – nie wiemy nic. A. Illuminati sugeruje, że Annia wyszła za mąż za L. Septimiusa Agathonicusa²⁴, prefekta kohorty poświadczonego w Mezji Dolnej (Sexaginta Prista) w 230 r.²⁵ Ich synem byłby [L. Septimius Ital]icus Agath[onicus], wystawca inskrypcji CIL VI 31815 przypisywanej Torquatusowi. W mojej opinii jest mało prawdopodobne, by były konsul, legat Mezji, oddał córkę ekwicie, dodatkowo

²⁰ Pełną karierę tego senatora poświadcza napis AE 1929, 158 = CIL VI 41229.

²¹ CIL VI 31685 = CIL VI 41217 = AE 1994, 195.

²² Jednak *nomen* osoby dedykującej może być też odczytane [C]rispin[a ux]o[r], co bezpośrednio poświadczałoby małżeństwo Torquatusa z Rutilią Crispiną.

²³ Taka kolejność obejmowania konsulatu byłaby możliwa, gdyby to Honoratus był starszym bratem. Musielibyśmy wówczas przyjąć, że w napisach z Apulum rodzeństwo zostało wymienione w kolejności od najmłodszego do najstarszego (Italicus, Honoratus, Italica). Z praktyką taką nie spotkałam się do tej pory w rzymskich napisach.

²⁴ A. Illuminati, *op. cit.*, s. 240–244. Według autorki Annia była drugą żoną prefekta, pierwszą natomiast kobieta o imieniu Agrippina. Z obu małżeństw miał synów: starszego L. Septimiusa Agrippinusa (*Ephemeris Epigraphica* 9, 1903, 695) i młodszego [L. Septimiusa Ital]icusa Agath[onicus]a.

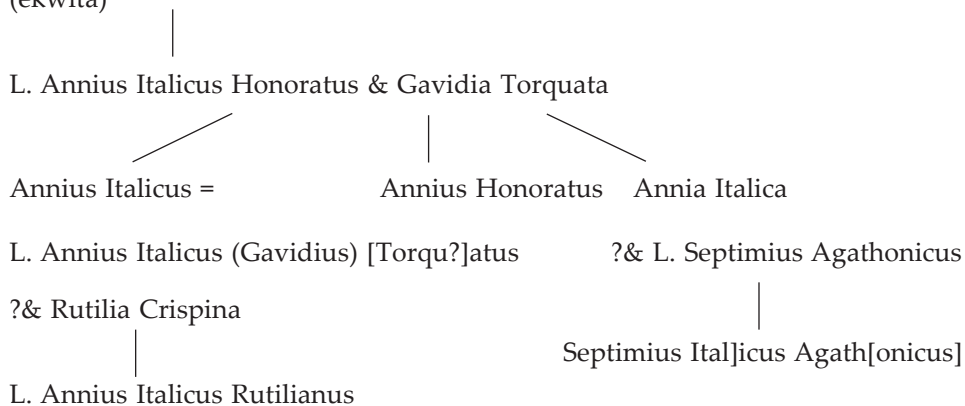
²⁵ CIL III 7473.

z rodziny, która niedawno uzyskała status obywatelski (za L. Septimiusa Severusa). Brak zakończenia inskrypcji stwierdzającego *expressis verbis*, kim był dedykant, dodatkowo osłabia całość hipotezy. Nie mogę jednak całkowicie wykluczyć opcji, w której bogaty ekwita otrzymuje za żonę córkę senatora z niewielkim posagiem.

Fluktuacje w składzie senatu Imperium Romanum były zjawiskiem permanentnym, wynikającym z wymierania starych rodów i konieczności zastępowania ich przedstawicieli przez *homines novi*²⁶. Jednak kariera rodu *Annii Italici Honorati* jest zbyt spektakularna, by tłumaczyć ją po prostu samymi procesami demograficznymi: protoplasta rodu – ekwita, jego syn – *homo novus* w senacie, wnuk – patrycjusz. To pozwala założyć związek awansu *Annii Italici Honorati*, a szczególnie patrycjusza Torquatusa, z okresem wojen domowych po śmierci Aleksandra Sewera, a szczególnie z rokiem sześciu cesarzy – 238. Jako że Torquatus dopiero zaczynał służbę publiczną, jest oczywiste, że za jego sukcesem stały inne osoby, zapewne krewni i powinowaci. Prawdopodobnie jego bliscy znaleźli się w gremium *XX viri reipublicae curandae*, a poparcia udzielili mu rody spowinowacane przez małżeństwa – *Bellicii*, *Claudii Attici*, *Rutilii Crispini*. Splot tych czynników zadecydował o sukcesie i awansie *Annii Italici Honorati*.

Stemma Annii Italici Honorati

Annius Honoratus & Italica
(ekwita)

²⁶ Patrz: D. Okoń, *Severi et senatores. Polityka personalna cesarzy dynastii Sewerów wobec senatorów w świetle badań prozopograficznych (193–235 r. n.e.)*, Szczecin 2009, s. 114–116 i 253–255. Za rządów Septymiusza Sewera w senacie funkcjonowały 84 *gentes senatoriae*. Za czasów Aleksandra Sewera pozostało ich 70, do tego dołączyły 64 założone przez *homines novi* (w tym *Annii Italici Honorati*) wprowadzonych do senatu przez wcześniejszych Sewerów. Wyraźnie widoczne są kierunki przemian stymulowane przez kolejnych princepsów.

REFERENCES (BIBLIOGRAFIA)

Printed sources (Źródła drukowane)

- Corpus Inscriptionum Latinarum* (1863–).
Dessau H., *Inscriptiones Latinae selectae* (1892–1916).
Ephemeris Epigraphica (1872–).
Gerov B., *Inscriptiones Latinae in Bulgaria repertae* (1989–).
Inscriptiones Daciae Romanae (1975–).
Inscriptiones Scythiae Minoris Graecae et Latinae (1980–).
L'Année épigraphique (1888–).
Prosopographia Imperii Romani (1933–2015).

Studies (Opracowania)

- Alföldy G., *Corpus Inscriptionum Latinarum*, 41217 (komentarz).
Barbieri G., *L'albo senatorio da Settimio Severo a Carino* (193–285), Roma 1952.
Corbier M., *L'aerarium Saturni et l'aerarium militare. Administration et prosopographie sénatoriale*, Paris–Roma 1974.
Dietz K., *Senatus contra principem. Untersuchungen zur senatorischen Opposition gegen Kaiser Maximinus Thrax*, München 1980.
Groag E., *Prosopographia Imperii Romani*² A nr 655, 656, 657, 658, 659, 660, 717.
Hainzmann M., *Kollektive Weihungen von Legionslegaten der Legio XIII Gemina*, w: *ANTIQUITAS AETERNA. Classical Studies dedicated to Leszek Mrozewicz on his 70th Birthday*, red. K. Balbuza et al., Wiesbaden 2021.
Hächler N., *The XXviri ex senatus consulto rei publicae curandae of 238. A note on senatorial resistance against a tyrannical hostis publicus that recalls Rome's Republican constitution*, „Klio” 2023, 105, 2.
Illuminati A., *Septimii Agathonici ed Annii Italici. Forse un legame tra una famiglia equestre ed una senatoria del III secolo d.C.*, „Eos” 1993, 81.
Jacques F., *Les curateurs des cités dans l'Occident romain de Trajan a Gallien. Études prosopographiques*, Paris 1983.
Lambrechts P., *La composition du sénat romain de Septime Sévère à Dioclétien* (193–284), Budapest 1937.
Leunissen P.M.M., *Konsuln und Konsulare in der Zeit von Commodus bis Severus Alexander* (180–235 n. Chr.). *Prosopographische Untersuchungen zur senatorischen Elite im römischen Kaiserreich*, Amsterdam 1989.
Okoń D., *Severi et senatores. Polityka personalna cesarzy dynastii Sewerów wobec senatorów w świetle badań prozopograficznych* (193–235 r. n.e.), Szczecin 2009.
Okoń D., *Album senatorum*, t. 1, *Senatores ab Septimii Severi aetate usque ad Alexandrum Severum* (193–235 AD), Szczecin 2017.
Piso I., *Fasti provinciae Daciae I*, Bonn 1993.
Rüpke J., *Fasti Sacerdotum: A Prosopography of Pagan, Jewish, and Christian Religious Officials in the City of Rome, 300 BC to AD 499*, München 2005.
Settipani C., *Continuité gentile et continuité familiale dans les familles sénatoriales romaines à l'époque impériale. Mythe et réalité*, Oxford 2000.
Stein A., *Der römische Ritterstand*, München 1927.

NOTA O AUTORZE

Danuta Okoń – profesor zwyczajna, historyczka starożytności, specjalizująca się w epigrafice łacińskiej i prosopografii rzymskiej. Od 1990 r. zatrudniona w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego (obecnie Instytut Historyczny Uniwersytetu Szczecińskiego). Jest autorką wielu prac naukowych dotyczących historii społecznej i politycznej Imperium Romanum w okresie pryncypatu. Autorka monografii: *Septimius Severus et senatores. Septimius Severus' Personal Policy Towards Senators in the Light of Prosopographic Research (193–211 A.D.)* (Szczecin 2012); *Imperatores Severi et senatores. The History of the Imperial Personnel Policy* (Szczecin 2013); *Album senatorum*, vol. I, *Senatores ab Septimii Severi aetate usque ad Alexandrum Severum (193–235 AD)* (Szczecin 2017); *Album senatorum*, vol. II, *Senators of the Severan Period (193–235 AD). A Prosopographic Study* (Szczecin 2018); *Tribunus militum: Kariery senatorskie rzymskich trybunów wojskowych w epoce Sewerów* (Szczecin 2024).

ABOUT THE AUTHOR

Danuta Okoń – full professor, is a historian of Antiquity, specializing in Latin epigraphy and Roman prosopography. Employed in the Institute of History and International Relations at the University of Szczecin in 1990 (now Institute of History of the University of Szczecin). She is the author of many scholarly works on the social and political history of Imperium Romanum under the Principate. Author of the monographs: *Septimius Severus et senatores. Septimius Severus' Personal Policy Towards Senators in the Light of Prosopographic Research (193–211 A.D.)* (Szczecin 2012); *Imperatores Severi et senatores. The History of the Imperial Personnel Policy* (Szczecin 2013); *Album senatorum*, vol. I, *Senatores ab Septimii Severi aetate usque ad Alexandrum Severum (193–235 AD)* (Szczecin 2017); *Album senatorum*, vol. II, *Senators of the Severan Period (193–235 AD). A Prosopographic Study* (Szczecin 2018); *Tribunus militum: Kariery senatorskie rzymskich trybunów wojskowych w epoce Sewerów* (Szczecin 2024).

